

A87/13 CO:2048275

31 maart 1987

INTERNATIONAAL VREDESFORUM IN MOSKOU

Hoewel er alweer enige tijd verstreken is sinds medio februari in Moskou het Internationale Vredesforum plaatsvond, klinken de echo's ervan nog steeds door in de westerse pers. Dat is opmerkelijk omdat de andere grote internationale vredescongressen die in het afgelopen halfjaar in Europa werden georganiseerd het vrijwel zonder enige belangstelling van de zijde van de media moesten stellen.

Van evenementen zoals het door de Wereldvredestaad (WVR) in oktober jl. in Kopenhagen georganiseerde Wereldvredecongres en de vierde Weense Dialoog, die in het weekend van 14 en 15 maart plaatsvond onder auspiciën van het International Liaison Forum of Peace Forces (ILF, een WVR-loot), viel in de westerse media nauwelijks een spoor terug te vinden. Dit doodzwijgen zou verklaard kunnen worden uit het feit dat door de eenzijdige politieke oriëntatie van de WVR op Moskou het verloop en de resultaten van de door deze organisatie beheerste congressen in hoge mate voorspelbaar zijn en daarmee tamelijk oninteressant voor de westerse pers. Om dezelfde reden ook geven politici en vooraanstaande personen uit het openbare leven dikwijls geen gehoor aan de uitnodiging om dergelijke propagandabijeenkomsten bij te wonen, waardoor die in weerwil van wat door de organisatoren altijd met grote stelligheid beweerd wordt, allerminst een "getrouwe afspiegeling van de wereldopinie" zijn.

De vraag rijst in welk opzicht het Moskouse Vredesforum significant verschilde van de andere genoemde congressen. Allereerst kan geconstateerd worden dat dit evenement niet door een mantelorganisatie maar op een vrij open, directe manier vanuit Moskou georganiseerd is, geheel in stijl met de veelbesproken "glasnost". Verder spreken sommige waarnemers, onder wie correspondenten die een naam te verliezen hebben als het gaat om betrouwbare inschattingen van gebeurtenissen in de Sovjetunie, van een "open", "zinvolle", "inspirerende" en "fantasierijke" conferentie, een "unieke samenkomst" met "indrukwekkende filosofische" toespraken "van historische betekenis". Voor anderen is er echter geen verschil, zij spreken van een "GorbatShow" en "een geheel op de buitenlandpropaganda van de Sovjetleiding geënte bijeenkomst" al maakten "bronnen in de wandelgangen melding van echt debat, bij tijd en wijle". In de optiek van deze laatsten is de aanwezigheid van SACHAROV in het Kremlin, twee maanden na beëindiging van zijn binnenlandse verbanning, niet meer dan een doorzichtig lokkertje.

INTERNATIONAAL VREDESFORUM IN MOSKOU

Acht deelconferenties

Het "Internationale Forum voor een Atoomvrije Wereld, voor het Overleven van de Mensheid", dat van 14 tot en met 16 februari jl. in Moskou plaatsvond, werd bijgewoond door ruim 900 personen uit 80 landen, onder wie een vijftiental uit Nederland, die al naar gelang hun achtergrond of professie deelnamen aan een van de acht gespreksgroepen waaruit het Forum in feite bestond.

Er waren "Ronde Tafels" voor politici en sociale wetenschappers, zakenmensen, artsen, mensen met een culturele achtergrond, ecologen, natuurwetenschappers, kerkelijke leiders en voormalige generaals.

Wat direct opvalt is dat op elk van deze deelgebieden in de afgelopen jaren een of andere, meer of minder kleinschalige overlegstructuur is ontstaan, waarbinnen "vakbroeders" uit Oost en West in een sfeer van onderling vertrouwen proberen oplossingen te vinden voor actuele problemen. Daarbij kon dikwijls geconstateerd worden dat de lobby van de Sovjetrussische en Oosteuropese deelnemers aan dergelijke overlegstructuren niet zonder succes bleef en met name de wind in de zeilen heeft sinds GORBATSJOV zijn "nieuwe denken" ging ontwikkelen.

Het "nieuwe denken"

Het "nieuwe denken" in Moskou gaat uit van een allesomvattende onderlinge samenhang der dingen, die ook bepalend moet gaan worden voor de internationale verhoudingen. Deze zogenaamde "interdependentie"gedachte vertoont punten van overeenkomst met de in de laatste jaren in het Westen op gang gekomen "New Science"- of "New Age"-beweging, die voor het komende millenium tussen de verschillende wetenschappelijke disciplines weer de verbanden wil gaan leggen, die thans dikwijls door verregaande specialisering verloren zijn gegaan. Deze "Nieuwe Wetenschap" vindt in Nederland een warm pleitbezorger in de uitgever Theo KNIPPENBERG, die onder andere in oktober 1985 in Maastricht een Vredescongres organiseerde voor Nobelprijswinnaars* die dankzij hun genie en maatschappelijke appreciatie bij uitstek geschikt bevonden worden om de "Nieuwe Wetenschap" te beoefenen. Gewapend met een in de "Maastricht Petition" uitgewerkt ontwapeningsplan gingen KNIPPENBERG en enkele andere betrokkenen een maand later in het Kremlin op bezoek bij GORBATSJOV, die zich voor de gelegenheid liet assisteren door o.a. de vice president van de Sovjetacademie van Wetenschappen, VELIKHOV, die later het Moskouse Forum zou organiseren. Dat deze informele ontmoeting, waarvoor twintig minuten was uitgetrokken, tenslotte uitliep tot meer dan twee en een half uur zou heel wel te maken kunnen hebben met de herkenning over en weer van elkaars "nieuwe benadering" van de grote problemen van deze wereld.

De doelgroepen op het Forum

Op initiatief van de westerse Generaals voor de Vrede (waarvan een viertal nauwe banden heeft met de Wereldvredestraad) had in de afgelopen jaren in Wenen reeds een serie ontmoetingen plaatsgevonden tussen voormalige generaals uit Navo en Warschaupactlanden. Die bijeenkomsten worden in feite gekenmerkt door het begrip, dat de voormalige NAVO generaals kunnen opbrengen voor de

* eind 1987 vindt een tweede congres van Nobelprijswinnaars in Maastricht plaats

defensiepolitiek van het Warschaupact. Op het Forum in Moskou kreeg deze serie een vervolg, waarbij het ketsverse comite van "Sovjet Generaals en Admiraals buiten dienst voor Vrede en Ontwapening" als gastheer optrad. De Nederlandse generaal b.d. Von MEYENFELDT, die doorgaans fungeert als woordvoerder van de westerse Generaals voor de Vrede, ontbrak overigens in Moskou.

De inner circle van schrijvers en kunstenaars had elkaar in 1986 ook al eerder ontmoet, tijdens het eerste zogenaamde Issyk-Kul forum dat geheel in het teken stond van "het nieuwe denken", terwijl het merendeel van de in Moskou aanwezige artsen in IPPNW-verband reeds jaren met elkaar van gedachten wisselt over internationale politieke problemen. Voor deelname aan de artsenconferentie waren vanuit Nederland de IPPNW-vertegenwoordigers WEERTS en VERHEGGEN naar Moskou uitgenodigd. Overigens werd CHAZOV, een van de presidenten van het IPPNW, nog tijdens het Forum benoemd tot Sovjet-minister van gezondheid (hij was al jaren onderminister).

De zakenwereld en de vrede, een nieuw fenomeen

Onder de zakenmensen die aan het Forum deelnamen bevonden zich veel topmensen van grote internationale ondernemingen, voorzitters van raden van bestuur, presidenten van handelskamers, directeuren van internationale banken etc. Uit Nederland waren bijvoorbeeld uitgenodigd jhr. SICKINGHE van Stork en jhr. LOUDON van Akzo.

In de Oosteuropese pers werd veelvuldig verwezen naar de aanwezigheid van juist diegenen, van wie bekend is dat ze in het kleinere circuit van de "Internationale Raad voor Nieuwe Initiatieven in Oost-West Samenwerking" actief zijn, zoals de voorzitter van de Westduitse Oost-West handelscommissie, Von AMERONGEN, en Donald KENDALL, topman van Pepsico Inc. Deze Internationale Raad trok nogal wat aandacht met een vergadering in juni 1986 in Wenen, waarop van Sovjet-zijde de mogelijkheid van joint ventures aan de orde werd gesteld. De president van de raad is Dzhermen GVISHLANI, vice-voorzitter van het Staatsplancomite en lid van de Sovjetacademie van Wetenschappen.

Hoe in de Sovjet Unie aangekeken wordt tegen de politieke invloed die van zakenmensen kan uitgaan bleek op de vergadering van het Sovjetvredescomite, eind 1986. Yuri ZHUKOV, toenmalig voorzitter van het vredescomite* merkte in dit verband op "dat er een nieuw fenomeen aan het ontstaan is". Blijkbaar uit angst voor de gevolgen van Oost West confrontatie zijn vertegenwoordigers van de zakenwereld actiever dan ooit in het zoeken van samenwerking met de Sovjetunie, aldus ZHUKOV: "Wij streven er nu naar om de samenwerking uit te breiden met die zakenmensen die in staat zijn enige mate van invloed uit te oefenen op regerende kringen in het Westen." Overigens waren de zakenlieden Van EEGHEN en LURVINK, bekend van respectievelijk de "Berkenrodeconferenties" en de "Alerdinck Foundation", ook in Moskou.

Initiatief van wetenschappers

De groep wetenschappers was met ruim 260 deelnemers verreweg de grootste "beroepsgroep" op het forum, en dat is ook niet verwonderlijk aangezien het initiatief voor het houden van dit Forum afkomstig was uit wetenschappelijke kring. Het plan ontstond tijdens een internationale bijeenkomst van

* ZHUKOV werd op 6 maart jl. opgevolgd door Gentykh BOROVIK

wetenschappers in juli 1986 in Moskou, waarop de wenselijkheid van een stop op kernproeven besproken werd. Tijdens een ontvangst in het Kremlin van een delegatie van deelnemers aan dat forum betuigde de Russische partijleider zijn steun aan hun besluit om aan de bijeenkomst een vervolg te geven. GORBATSJOV bleek met hen van mening dat het forum van de wetenschappers geen geïsoleerde gebeurtenis moest blijven, en hij opperde zelfs dat de geleerden naar het model van de IPPNW een meer permanente organisatiestructuur in het leven zouden kunnen roepen. Gezien de grote invloed die "de wetenschap" traditioneel heeft op de openbare meningsvorming zou de vorming van een dergelijk instrument de Sovjet lobby een belangrijke impuls kunnen geven. De plannen kregen definitief vorm in november 1986 in Hamburg tijdens het Internationale Congres van Natuurwetenschappers voor de Vrede, en tijdens een bijeenkomst in Geneve op 25 januari 1987.

Bij die laatste gelegenheid in Geneve was de initiatiefgroep te gast bij de "Groupe de Bellerive", die ook bij de voorbereiding van het Forum ingeschakeld was. Deze stichting, onder leiding van de voormalig Hoge VN Commissaris voor de Vluchtelingen, prins Sadruddin AGA KHAN, beijvert zich sinds de oprichting in 1977 voor een "constructieve dialoog" over de betrekkingen tussen wetenschap en maatschappij. Onder de deelnemers aan de colloquia van de "Groupe" bevonden zich in het verleden figuren als senator Edward KENNEDY, wijlen premier Olof PALME, de voormalig directeur van de afdeling medisch onderzoek van de Wereldgezondheidsorganisatie, Martin KAPLAN, de voormalig directeur generaal van de GATT, Niall MACDERMOT en andere internationale bekendheden. In juni 1985 organiseerde de Groupe de Bellerive in Geneve een bijeenkomst over vermindering van kernbewapening en aan de vooravond van de ontmoeting tussen REAGAN en GORBATSJOV, eind 1985 in Geneve, verstuurde zij brieven aan beide leiders waarin werd aangedrongen op een stop op kernproeven, zodat "een dialoog tussen alle betrokkenen kon ontstaan om met het oog op het behoud van het milieu de wereldproblemen op economisch en sociaal terrein op te lossen". Ook de Nederlandse professor CASIMIR uit Eindhoven neemt deel aan de werkzaamheden van de Groupe de Bellerive en langs die weg werd hij gevraagd lid te worden van het organisatiecomité voor het Forum in Moskou.

Onder de geleerden die een uitnodiging ontvingen voor het Forum bevond zich verder ook Andrei SACHAROV, die twee maanden daarvoor vanuit zijn ballingsoord Gorki was teruggekeerd in Moskou. Met deze uitnodiging, die de zoveelste opzienbarende gebeurtenis in de Sovjetunie was in de eerste maanden van het jaar, verzekerden de organisatoren zich in ieder geval direct van de nodige publiciteit.

Vertrouwen winnen middels vrije dialoog

"Wij streven niet naar kwantiteit", aldus een van de woordvoerders op de persconferentie voorafgaande aan het Forum, waarmee hij wellicht ongewild een drijfveer uit vroeger dagen blootgaf. Als doel van de bijeenkomst moest eerder gezien worden het scheppen van vertrouwen, "de belangrijkste factor in de complexe politieke situatie". De grondgedachte was "dat iedereen die uitgenodigd is de mogelijkheid krijgt zich uit te spreken": "we zullen niet proberen dergelijke meningen naderhand tot een soort uniformiteit te reduceren; alle mogelijke standpunten zullen besproken kunnen worden", aldus de Sovjetacademicus VELIKHOV, die optrad als voorzitter van het organisatiecomité. Deze "vrije en open discussie" (overigens achter gesloten deuren en niet toegankelijk voor de westerse media, die daardoor in belangrijke mate op de Sovjetberichtgeving over de strekking van redevoeringen waren aangewezen) moest de deelnemers uiteindelijk in staat stellen "politieke leiders een correct beeld te geven van de standpunten van wetenschappers, dat beeld niet te zonnig of te somber te schilderen, maar op een nauwkeurige

manier aan te geven hoe er in wetenschappelijke kringen over deze zaken gedacht wordt".

Vervolgens gaf hij aan dat de door hem geschetste "vrije dialoog" van het politieke establishment in de Sovjetunie met buitenlanders in feite al een poosje bestond, waarbij hij ongetwijfeld ook de hierboven geschetste kleinere circuits bedoelde. Als "zeer serieus" betitelde hij de ontmoeting, die GORBATSJOV (en hijzelf) in het Kremlin hadden met een groep Nobelprijswinnaars, waarbij de Nederlandse uitgever KNIPPENBERG zo nauw betrokken was. Tijdens die bijeenkomst werden "belangrijke nieuwe elementen" aangedragen die, nog steeds volgens VELIKHOV, hebben bijgedragen aan het totstandkomen van "het nieuwe politieke denken".

Redevoering van GORBATSJOV

Tijdens het Forum werden er letterlijk honderden toespraken en toespraakjes gehouden, van zeer uiteenlopende strekking en van een evenzeer uiteenlopend belang; het zou te ver voeren een impressie te geven. Dat is ook minder relevant omdat het Forum uiteindelijk vooral het indrukwekkende decor werd voor een grote redevoering van GORBATSJOV op 16 februari. Over de inhoud van die redevoering blijkt zeer verschillend te worden gedacht. In ieder geval moesten degenen, die hadden verwacht dat de Russische partijleider van deze gelegenheid zou gebruik maken om een ont koppeling bij de ontwapeningsbesprekingen aan te kondigen, nog even wachten. Met veel gevoel voor timing en effect deed hij die aankondiging pas twee weken later. Toch bevat de tekst reeds tal van elementen, die momenteel aanleiding zijn voor een grondige en dikwijls optimistische bezinning op wat er in de Sovjetunie nu werkelijk aan de hand is.

De samenvattende conclusie kan zijn dat de organisatoren van het Forum er dankzij de zorgvuldige Sovjetlobby op diverse terreinen in geslaagd zijn een groot aantal invloedrijke personen rechtstreeks te betrekken bij een internationale vredesbijeenkomst en dat de publiciteit daaromheen door GORBATSJOV met veel charisma is gebruikt om zowel in het binnen- als buitenland een brede vertrouwensbasis te vinden voor zijn politiek van "openheid", "reorganisatie" en "nieuw politiek denken". GORBATSJOV lijkt daarmee in de korte tijd dat hij nu partijleider is door zijn persoonlijk optreden al meer te hebben bijgedragen aan de openlijk nagestreefde verandering van het politieke klimaat in het Westen en de invloed op de "stem van de publieke opinie" dan de Wereldvrede raad in de bijna veertig jaar van zijn bestaan.